

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MAYER, ANTON

DEZASTRE FINANCIARE ȘI CELEBRI SPECULANȚI/ Anton Mayer – București: Paul Editions, 2021

ISBN general: 978-606-9703-40-3

Redactare: *Mihaela Enache*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Șos. Ștefan cel Mare nr. 15, Sector 2, București
www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro; tel: 0730.660.427;
0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

Anton Mayer

DEZASTRE FINANCIARE ȘI CELEBRI SPECULANȚI

Paul Editions

CUPRINS

Prefață.....	5
MANIA LALELELOR ÎN OLANDA.....	7
JOHN LAW OF LAURISTON.....	17
URIAȘA ESCROCHERIE CU MAREA SUDULUI.....	65
ASIGNATELE.....	78
SPECULANTUL DIN MILA DOMNULUI.....	98
DOLARI - PFUNZI - CĂI FERATE.....	150
VINEREA NEAGRĂ DIN 1869.....	201
EPOCA DE CONSTITUIRI.....	219
SCANDALUL PANAMA.....	245
IVARKREUGER.....	277

MANIA LALELELOR ÎN OLANDA

Catastrofele financiare nu sunt cu puțință decât în țările cu finanțe dezvoltate și cu bogată mișcare economică. În antichitate se cunoaște o criză care a lovit Imperiul Roman în secolul III d.H. Dinarul, moneda-unitate romană, avea, în cel dintâi secol d.H., o valoare cam de 90 de centime aur; sub domnia Antoninilor interveni apoi o depreciere a banului, a cărui putere se păstră, totuși, în margini modeste. Abia după ce cheltuielile de război ale împăratului Septimius Sever (193-211) atinseră culmi formidabile, se întęți și tempoul inflației, până ce valuta se prăbuși în abis. Prețurile începură să atingă cifre astronomice, așa cum le-am cunoscut prin anii 1922 și 1923 (în Germania, Austria); măsura de grâu, în valoare de șapte dinari aur, ajunsese să coste 120.000 de dinari. „În asemenea condiții, spune cronica, prosperitatea economică a primului și a celui de-al doilea secol se topea văzând cu ochii. Negustoria abia de se mai putea face altfel decât pe bază de troc, iar relațiile comerciale cu cei de afară erau imposibile din punct de vedere practic, întrucât Roma trebuia să plătească în aur mărfurile importate”.

Bineînțeles că și în Evul Mediu domnitorii și popoarele, statele și orașele, au avut de luptat cu greutăți bănești. „De

femei, dușmani și datorii, ah!, nu scapă nici un cavaler”, cum sună cu atâta dreptate bătrânul cântec, constituie realități ce pot fi generalizate, fără nicio rezervă, pentru toate timpurile. Dar de o adevărată criză monetară nu mai auzim decât în orașul Lübeck, pe la începutul secolului XVII. Speculațiile comerciale întreprinse de vechiul oraș hanseatic în spre porturile nordice se dezvoltaseră în decursul ultimelor decenii atât de mult, încât capitalurile existente nu mai ajungeau; era, astfel, cum am constatat cu prilejul crizelor de mai târziu, aproape una și aceeași poveste, după cum se exprimă o propoziție celebră: „Sărăcia este produsă de pauvreté”. Pe vremea aceea se făcea, într-o prea mare măsură, uz de credit; se pare că atunci s-au produs și cele dintâi cazuri de „cursă a cambiilor” înregistrate de istoria negoțului. Bineînțeles, nevoia mare de numerar făcea ca procentul dobânzilor să crească neîncetat. Negustorimea din Lübeck, aflându-se pentru prima dată în fața unui asemenea fenomen de prăbușire, se înspăimântă grozav, iar când dobânzile ajunse la scadența înghițiră pe de-a-ntregul beneficiul afacerilor, toată lumea își pierdu capul. Și cum bravii hanseatici își interziseră continuarea tranzacțiilor comerciale, al căror câștig avea darul să se evapore în chip atât de viclean, se produse o stagnare completă a comerțului, ceea ce iarăși dădu naștere la o panică fără margini; aceasta, pentru că, novici în materie de criză, ei nu-și puteau explica asemenea înlănțuiri. De altminteri, nici popoarele secolelor următoare, atinse și ele de catastrofe financiare, nu au avut altă atitudine, cu toate că puteau foarte bine să știe care este cauza nenorocirii lor. Iată cum negustorimea din Lübeck, tocmai din cauza stagnării afacerilor, își pierdu întreaga sa avere.

Primarul Lübeckului, Brockes - un strămoș al lui Heinrich Brockes, poet oratorian pietist, ajuns la celebritate cu o sută de ani mai târziu și ale cărui versuri abundă de sânge și emfază - a lăsat în memoriile sale o descriere a acelor

zile negre, suferite de comerțul renumitului oraș hanseatic. Amestecul de negustorie și religie creștină - pe care de altfel îl mai întâlnim, nu rar, și sub toate formele, de-a lungul istoriei - în care primarul își îmbracă descrierea, comparat cu rapoartele de mai târziu asupra unor evenimente de aceeași natură, prezintă un caracter destul de ciudat.

„În aceste ale mele zile și timpuri - scria el - a ființat o atât de nemaiauzită îngreunare și o dobândă necreștinească și scumpete în negustorie și în circulația banilor, cum nu s-a mai pomenit pe lume, și s-au dedat la această camătă cei mai de vază primari, consilieri comunali și cetățeni, și domnii din Holstein, cu afacerile lor bănești, astfel că mulți cetățeni, prin lipsa lor de băgare de seamă, fudulia și darul de a face pe marele cu banii străini și negustorie mare, uitând de Dumnezeu și atrăgându-și mânia Domnului, nu și-au dat seama că dobânzile îi mănâncă și că îi macină, până ce i-a ajuns ruina. Și și-au dat ei între ei, garanții unul pentru altul și și-au amanetat averile, până ce s-au nenorocit și au sărăcit cu toții, și mulți oameni cinstiți, care au garantat și s-au amanetat pentru alții, au fost înșelați, așa că a trebuit să plătească numai cel ce a putut, cel ce n-a putut a trebuit să piară. Mulți dintre cei care au garantat s-au ruinat, iar nenumărați tineri au murit de multă inimă rea. De aceea, copiii și moștenitorii mei, am scris toate acestea drept oglindă și pildă, ca să vă temeți de Dumnezeu, să trăiți în umilință și muncă harnică, ci nu să vă gândiți la afaceri mai mari decât vi le-a hărăzit Dumnezeu. Căci cei ce vor să se îmbogățească, în grabă și cu tot dinadinsul, ajung de obicei la sărăcie și la faliment”.

Cât de înțelept a fost bătrânul primar din Lübeck, cât de bine a adâncit el cauza atâtor catastrofe financiare - atât pentru întreg poporul, cât și pentru individ - o dovedește ultima frază a raportului. De altfel, abia dacă s-ar putea găsi alte cuvinte care să arate adevărurile împotriva cărora să se fi greșit atât de mult!

N-a trecut mult, până ce izbucni a doua criză comercială - de astă dată la marginea de vest a Europei -, dar acum din motive cu totul deosebite de cele care au provocat evenimentele din Lübeck.

În ultimele decenii ale secolului XVI și în primele timpuri ale celui de-al XVII-lea, cultura Olandei se rafinase în chip neobișnuit. Haga, reședința guvernului, se aseamăna mai degrabă cu o stațiune balneară; era - un lucru de neînchipuit pentru concepția timpului - oraș nefortificat și sediul unei vieți foarte elegante. Și astăzi încă se poate observa acest trecut în unele cartiere din Haga. De multe ori, orașul a fost comparat cu foburgul St. Germain, cel mai distins cartier al Parisului; prin pădurea ca un parc, din care a luat naștere faimoasa Huis ten Bosch, se plimba în sus și în jos un mărșăvrit și de echipaje elegante, despre caii cărora francezul Sorbière spusese că, în ce privește frumusețea, nu stau de fel în urma cailor lui Eos. Plantații și vile încep să ia ființă în direcția mării, aleile de tei din Haga se bucură de celebritate și un mare număr de străini culți îngrijesc, ca în scurtă vreme, tinerii olandezi să se poată distinge printr-o purtare rafinată și o limbă aleasă, ceea ce avu drept urmare destule exagerări. Eleganța mare, care nu era de fel lipsită de drăgălășenia spiritului și de dorința unei estetici alese, făcea parte din bontonul societății rafinate, care contrasta prin aceasta cu însăși trecutul ei - nu prea îndepărtat - destul de aspru, ca și cu obiceiurile, mai mult decât brutale, ale poporului. Noua pictură olandeză a secolului XVII - ai cărei reprezentanți dintre cei mai populari, Adriaen van Ostade, Jan Steen, Adriaen Brouwer și Jan Miense Molenaer, sunt cunoscuți de toți prietenii artei vechi - a lăsat în nenumărate tablouri o descriere exactă a vieții țăranilor și pescarilor olandezi, mari amatori de veselie, alcool, dragoste și mâncare; chiar și în secolul XVI se găsesc în pânzele lui Pieter Breughel scene de cel mai mare libertinaj.

Și în fața acestei vieți primitive sta acum societatea

cosmopolită din Haga, al cărei cel mai bun și mai plăcut reprezentant a fost Constantin Huyghens, secretarul Statthalterului. Fiul lui avea să se bucure mai târziu de o faimă deosebită ca naturalist. Huyghens se distingea mai ales prin cunoștințele lui lingvistice; era mândru ca vorbea franceza ca un parizian și italiana ca un membru al academiei florentine „della crusca”. Deși rămăsese un bun olandez și slujise cu credință casa de Orania vreme de peste 60 de ani, îi plăcea, ca multor alți oameni, să stăpânească limbile străine și străinătatea, cu deosebire Italia. Grația sudului, gingășia liricii italienești, bogăția de culori de sub soarele fierbinte al Mediteranei îl atrăgeau cu o putere irezistibilă pe acest admirator entuziast a tot ce era frumos în artă și natură. Iubea chiparoșii care umbresc toate cărările vechilor grădini din Italia, iubea trandafirii și toate celelalte flori de colorit viu a căror umbră se proiecta pe fundaluri de tufișuri verzi; viața i se părea că există în aceste creații de dulce gingășie ca un contrast demn de râvnit față de brutala realitate pământescă, față de acea realitate pe care el, ca olandez, o cunoștea atât de bine. Huyghens avea ceva din ușurința omului de la sud și pe care n-o cunoaște cel născut pe coasta Mării Nordului; deși capabil și credincios în slujbă, el trăia și în alte regiuni și iubea poezia delicată a barocului italian, madrigalele lui Marini și Guarino... Adesea este vorba în aceste versuri de flori, ca în gingașa poezie:

Donà Licori a Batto
Una rosa, credo io, di paradiso;
e vermiglia în viso
Donandola si fece e si vezzosa
che pareo roșă, che donasse rosa...

(Licori dădu lui Batto
O roză - ruptă, cred, din Paradis -
Roșind, rușinată, i-o dădu,
Și părea însăși roza care se oferea)

Întruna ne lovim de dragoste, ba chiar de pasiune pentru flori; ea străbate societatea suprarafinată din Haga, care aproape că n-avea nicio legătură cu straturile muncitoare ale poporului.

În contrast cu societatea Curții și cu nobilimea din Haga, Amsterdamul întruchipa viața populară olandeză; în marele oraș comercial înflorea conștiința națională, bogăția negustorilor creaa un oraș întins, superb. Keyzersgracht este și astăzi încă una din cele mai interesante străzi din lume, care, după părerea amsterdamezilor, nu are pereche în Europa; iar la Bursă, spuneau ei, se putea cumpăra și vinde lumea întregă. Portul și docurile Companiei Est-indice erau socotite ea fiind printre locurile cele mai demne de văzut; în oraș erau adunate comorile de artă ale Orientului: tablouri din Japonia și China, zei sculptați în bronz și piatră, țesături prețioase, obiecte ciudate de lac strălucitor și figuri misterioase din jad verde. Iar în hambare zăceau bogățiile meleagurilor Braziliei și Mexicului, ale Javei și Sumatrei; nu lipseau nici grâul din Danzig, nici cheresteaua din Norvegia și Germania, de lângă fructele din sudul Europei, lămâi și portocale. În ciuda tuturor acestor bogății, felul de viață al societății burgheze înstărite sau bogate rămăsese relativ modest. Francezii și englezii, spune cronica, observau, intrigați, că deputații Statelor Generale nu erau însoțiți decât de un singur servitor, atunci când ieșeau; străinii se mirau de lipsa unei educații de oameni de lume pe care o întâlneau la Haga, în contrast cu Amsterdam. Se spune că, la Paris, soția ambasadorului Olandei stărnise senzație, pentru că nu vorbea franțuzește și pentru că, primind vizita unor prieteni, în loc să le servească dineul la modă, îi tratase cu brânză, unt, pâine și bere, ceea ce, după cum observase, nemulțumit, unul din musafiri, „mirosea tare a Amsterdamul ei”.

Moravurile care domneau în cercurile burghezilor, țăranilor și marinarilor la Amsterdam și în orașelele mai mici, ca Haarlem, Leyden sau Delft, erau mai mult decât

„aspre”. În teatre, pe ale căror scene se petreceau fapte ce nu mai dădeau loc la îndoială cu privire la expresie și acțiune, se mânca, se fuma, se țipa, se bea și se săruta, întocmai ca și târnosirile de biserici de pe pânzele lui Jan Steen sau Ostade. Neîncetat constatăm în tablourile acestor maeștri, care au redat cu fidelitate de amănunt viața poporului olandez, alături de veselie deșănțată, pasiune, uneori cu o nuanță turburătoare, fie că e vorba de o scenă de beție, de o încăierare sau de o pereche de îndrăgostiți. O forță nebănuită salășluiește în oamenii care populează aceste tablouri, o forță care-i poate împinge atât la o vitejie de neînving în războaiele contra asupritorilor, cât și la dezlănțuirea altor doruri fierbinți și de nestăpânit.

În primele decenii ale secolului XVIII, își făcu drum, încetul cu încetul, o nouă stratificare socială. Din burghezie luă naștere un patriciat, care se apropie de nobilime; ceva mai mult: în provinciile olandeze se formă în grabă o aristocrație negustorească și nu trecu mult, că ea începu să se bucure de cea mai mare influență în toate treburile țării. Din provinciile de la sud imigrară mulți refugiați, care avură un efect însemnat în rafinarea moravurilor. Curând, acest rafinament avea să se înalțe până la un grad care nu era tocmai lipsit de parvenitism. Dar, în același timp, pătrunse în cercuri largi și cultura umanistă, și dragostea pentru sud cu produsele lui artistice și naturale, cercuri care până atunci respingeau sau priveau cu indiferență asemenea lucruri. Iată că acum nu numai esteții din Haga sunt singurii care să iubească trandafirii din grădini și din poezie; și negustorii din Amsterdam și din Haarlem, ba chiar și țăranii de la câmp aud ceva despre noțiunea de frumos, care vine din străinătate. Flori, grădini, culori, spun oamenii distinși și înțelepți - ei știu ce spun - fac dovadă de bun gust, de viață aleasă. Și iată că tocmai lor le stau la dispoziție, din belșug, cele mai variate exemplare din izvorul nesecat al Florei și care fuseseră aduse în anul 1554 în Occident - ce noroc!

- de naturalistul Busbeck, din sud-estul Europei, de prin regiunea Adrianopolului. De când fuseseră aclimatizate în Olanda, lălelele se bucurau de o anumită dragoste din partea populației, ele erau cultivate, înmulțite și - prin încrucișări - se obținuseră noi specii. Dar de la simpla plăcere se trecu la amatorism; încetul cu încetul, jocul lua forma acelei pasiuni sălbatice pe care o vedem exprimată în tablourile măștrilor olandezi. Cele trei straturi ale poporului olandez, inițial despărțite între ele: nobilimea estetă, negustorimea bogată și țărănimea necioplită, se uniră dintr-odată sub flamura „maniei lălelelor”, care începu în anul 1634 și dură patru ani. Esteții aveau grijă de culori și forme, negustorii, de prețuri și comercializare, țărani, de instalarea plantațiilor și de cultura florilor. Dar cu toții se întâlneau într-un singur punct: o speulă care nu mai cunoștea margini. Aceasta, bineînțeles, atrase o mulțime de indivizi șireți, care, fără să fi contribuit cu ceva la nașterea „maniei” sau la mersul ei, sperau ca printr-o îndemânică exploatare a situației, să poată realiza beneficii importante.

Sediul principal al acestei ciudate activități era constituit, mai cu seamă, de orașele Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Alkmaar, Leyden, Haarlem, Enkhuisen, Vianen, Horn și Medenblick. Cepele de lălele erau vândute la cântar, cu gramul, întocmai cum se vând la bursa cerealele sau celelalte produse ale naturii. Cei dornici să cumpere, dar care nu aveau capital de investit în lălele, își amanetau case și moșii, vite, scule, haine, numai ca să pună mâna pe mult căutatele cepe. Nevinovatul joc al florilor se transforma într-o adevărată nebunie, căreia oamenii îi sacrificau bucuroși ultimul lor avut. În anul 1643 apărură la Amsterdam o carte cu simptomaticele titlu de „Grandoarea și decadența Florei” („De opkomst en ondergang van Flora”), în care era descris chipul cum fuseseră contaminați de una și aceeași boală nobili, negustori, meșteșugari, marinari, țărani, hămali, coșari, rânđași, servitori și telali. În prima epocă - și anume

atunci când cererea întrecea oferta - era ușor să câștigi; oricine scăpa de cepe pe prețuri mari, ajungea „om cu vază”, om bogat. În toate orașele, anumite cărciumi serveau de burse speciale unde se negociau aceste flori; contractele se încheiau cu toată importanța și rigurozitatea cuvenită unor tranzacții însemnate, pentru ca, după semnarea lor, o petrecere strașnică să unească pe cumpărători și vânzători. Existau reguli și legi; o armată de notari și de scribi erau în slujba speculației de lălele și duceau o viață îmbelșugată.

În anul 1634, mania lălelelor atinse o dezvoltare care ruină comerțul solid; după cum se spunea, ea promova un negoț murdar, care „stârnea lăcomia bogaților și poftetele săracilor”. Prețul unei lălele era mai mare decât greutatea ei în aur; nimeni nu prevedea ca o asemenea amețelă se va sfârși „în mizerie și disperare sălbatică”. Mii de guldeni se plăteau pentru lălele pe care nu le văzuse încă nimeni, nici samsarul, nici vânzătorul și cu atât mai puțin cumpărătorul. Cum până una-alta toata lumea câștiga, încrederea în existența bogăției celei noi creștea, și dorința ca noua stare de lucruri să dureze ajunsese curând siguranță. Iar când oamenii mai aflară că chiar și străinătatea a fost cuprinsă de pasiunea lor pentru lălele, „toți erau încredințați că de-acum încolo bogăția lumii se va scurge spre Zuiderzee și că nu va trece mult și sărăcia va ajunge o simplă amintire în Olanda. Cât de serioasă era această credință, o dovedesc prețurile care se plăteau pentru cepele de lălele. Se pare că mania era adânc înrădăcinată, dacă, după cum declară mulți contemporani demni de crezare, s-a plătit pentru o anumită specie de lălele 2.500 de guldeni!... O altă specie costa obișnuit 2.000 de guldeni; în schimb o a doua fusese cumpărată și plătită cu o trăsură nouă și doi cai albi, cu harnașamentul lor, iar a treia, cu doisprezece acri de pământ”.

Unele prețuri ne sunt cunoscute din cronicile timpului. Astfel, 400 de grane din specia „Admiral Liefken” au costat

4.400 de guldeni; 446 de grane „Admiral van der Eyk” 1.620 de guldeni. În schimb, „Semper Augustus” era mai scump: 200 de grane valorau 5.500 de guldeni, în timp ce 410 grane din „Viceroy” au fost prețuite la 3.100 de guldeni. Dar culmea nebulii a fost înregistrată de scriptele orașului Alkmaar: „În anul 1637, orașul a vândut, în beneficiul azilului local de orfani, 120 de cepe de lalele cu 90.000 de guldeni!”. Față de neobișnuita lor pasiune pentru lalele, locuitorii din Haarlem nu mai erau numiți altfel decât „floriștii”. În timpul anilor de speculații, cifra de afaceri a unui singur oraș întrecu suma de zece milioane de guldeni; jocul de bursa necinstit participa și el - cu toate trucurile și tertipurile pe care avea să le utilizeze mai târziu pe piața de efecte - la această fantastică acțiune.

În anul 1637 se produse schimbarea: catastrofa financiară se anunță prin dispariția încrederii; nu trecu mult și aceasta făcu loc unei evadări din speculații, înlocuită și ea de panică - întocmai cum se întâmplă la orice prăbușire economică. „Visurile de bogăție fără margini dispăruseră, iar cei care, cu o săptămână mai în urmă, se bucurau că sunt în stăpânirea câtorva lalele, a căror vânzare trebuia să le aducă o avere princiară, priveau acum, triști și înspăimântați, la mizerabilele cepe din fața lor și care, fără valoare intrinsecă, nu puteau fi vândute cu nici un preț”.

Toate încercările speculanților de a stăvili schimbarea, folosind vorbe mari și ofertele cele mai amăgitoare, rămaseră fără succes. Au trebuit să treacă mulți ani, până ce țara se putu reface de pe urma loviturii pe care i-o dăduse pasiunea ei pentru o floare.

JOHN LAW OF LAURISTON

Hotel de Gesvre

Perdelele care acopereau ferestrele primului etaj al hotelului de Gesvre nu le astupau chiar ermetic. Prin deschizăturile înguste rămase între faldurile grele ale stofelor de mătase, o lumină strălucitoare cădea pe rue des Poulies, o mare mulțime, formată din curioși și oameni fără ocupație, fixa cu priviri avide sclipirea numeroaselor lumânări răspândite în încăperile închise pentru ea. Seara acestei zile de februarie a anului 1708, era întunecoasă și rece; dar, cu toate că cei mai mulți dintre acești gură-cască, dărdăiau de frig în hainele lor zdrențuroase, aproape că niciunul nu se gândea să părăsească locul lângă care se afla obiectul visului lor: aur; aur și bogăție, trecea acolo, sus, îndărătul ferestrelor înalte, din mână în mână.

— Se spune că ar avea fise de aur, care valorează 18 ludovici!, rosti un bătrânel, plin de admirație și tușind ușor.

— Sigur, confirmă în grabă un vecin; scoțianul este cel mai mare jucător al timpului și al lumii! A fost până acum peste tot, în Italia, în Germania - trăiește numai în lux și măreție, iar la masa lui de joc sau la ruleta lui întâlnești pe